

ПАМ'ЯТЬ

ГРИФИ ТАЄМНИЧОСТІ ЗЛІТАЮТЬ

І ВІДКРИВАЮТЬ НОВІ СТОРІНКИ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Майже тридцять літ минуло відтоді, як чорнобильський реактор зловісно забруднив пів-Європи тоннами радіоактивних речовин. У деяких місцях зони відчуження люди піддалися опроміненню майже в 100 разів потужнішому, аніж після бомбардування Хіросіми, а ареал «брудного фону» на мапі СРСР поширився площею в 160 тис. кв. кілометрів. Ці та інші факти ми знаємо, але вільний доступ до численних масивів інформації про чорнобильську трагедію відкривали дуже неохоче. А з деяких паперів гриф «таємно» зняли зовсім нещодавно.

1986-ГО «МАЙДАНУ» НЕ ВІДБУЛОСЯ Б

Вибух на 4-му енергоблоці ЧАЕС і подальша ліквідаторська епопея стали випробуванням як людського «матеріалу», який населяв шосту частину суші, так і засадничих принципів, на яких базувалася радянська доктрина. Частиною існування останньої були замовчування й маніпуляції з масовою свідомістю й характерний шок влади після катастрофічних подій. Так було зі Сталіним після нападу нацистів, коли він не міг повірити в програш у грі з Гітлером і довго нічого не говорив народу. Така практика триває в теперішній Росії з огляду на відомі події на Донбасі. Правда незручна в тоталітарному суспільстві, бо почасти показує слабкість чи навіть немічність влади. Так само примарні «шпори спокою» прагла втримати компартійна верхівка СРСР і тоді, коли мирний атом спопелив долі поліщуків, погнавши їх на чужину.

Уявімо, якби радянська преса напередодні години «Ч» писала про те, що впродовж 1980-1986 років на ЧАЕС зафіксували майже тридцять випадків відмов у роботі обладнання. Чи щось змінилося б? Причому ті інциденти, здебільшого, належно не розслідували й не брали до уваги в сенсі технологічної кореляції! Нормальне громадянське суспільство просто заблокувало б роботу станції, як це відбувалося в інших державах. Можливо, це суб'єктивно, але якби тодішнім киянам розповіли, що відсутність на ЧАЕС навчально-методичного центру, як і ефективної системи фахової підготовки персоналу, тренажерів

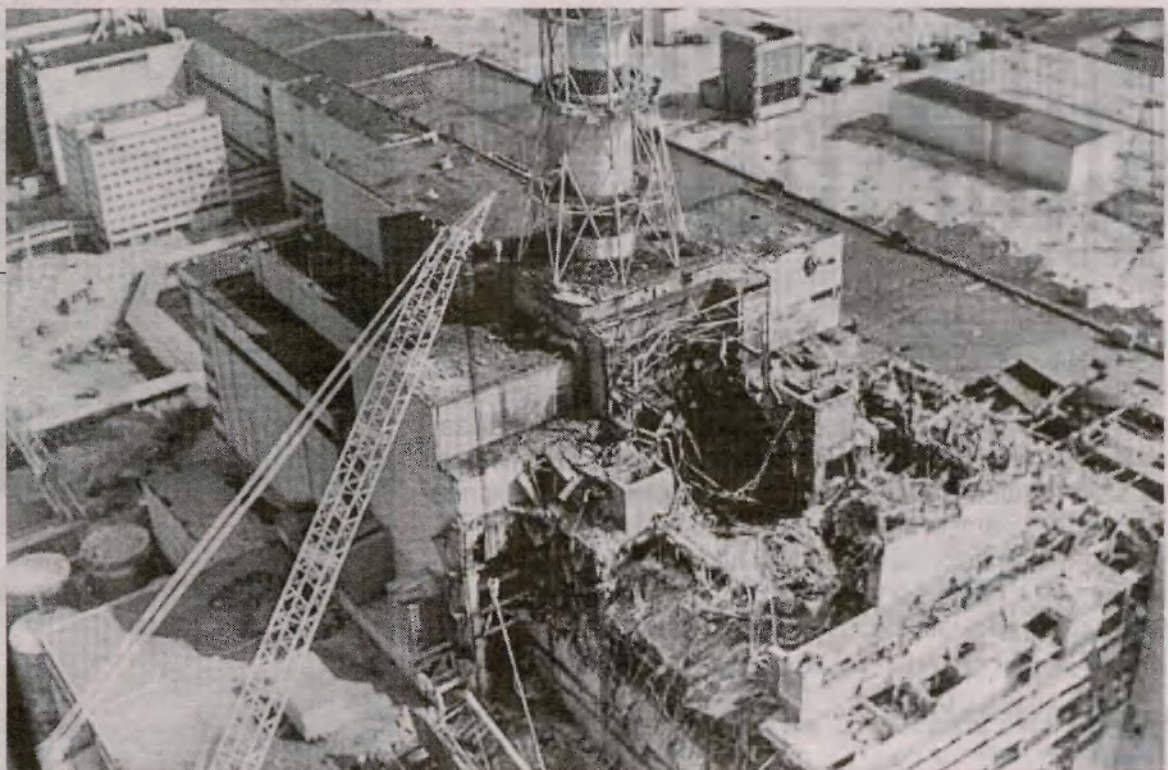
доволі проблемних реакторів РБМК призведе до катастрофи, «майдану» однак не відбулося б. Бо в СРСР катастрофи не стаються – сказав би будівничий комунізму – вони відбуваються в телевізорі й поза межами соцтабору. Найвні...

ЗАСІБ ВІД ПАНІКИ – ТОТАЛЬНА ЦЕНЗУРА

Увечері 28 квітня, коли за дві доби шаленого протиборства з наслідками чиеїсь некомпетентності й нехлюйства в нашій країні на кількості героїв стало більше, диктор програми «Время» зачитав сухе повідомлення ТАРС. Техногенний глобальний катаклізм він назвав «нещасним випадком із пошкодженням реактора». Це перша офіційна звістка про «чорнобильський інцидент!» Тоді, коли 1,5 тис. людей, зокрема, дітей, потерпіли від опромінення, верховні керманічі відмовилися від допомоги Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Першотравнева демонстрація в Києві. 1986 рік

БЕЗ КОМЕНТАРІВ

«СЕКРЕТНІ» МАТЕРІАЛИ

У «Роз'ясненні центральної військово-лікарської комісії МО СРСР» від 8.07.87 р. вказувалося: «Наявність гострих соматичних розладів, ознак загострення хронічних захворювань в осіб, залучених до ліквідації наслідків аварії й котрі не мають гострої променевої хвороби (ГПХ), не потрібно ставити в причинний зв'язок із впливом іонізуючого випромінювання. Під час складання свідочств про хворобу на осіб, залучених до робіт на ЧАЕС і які не перенесли ГПХ, не відображати факт залучення до таких робіт і сумарну дозу опромінення, що не досягла ступеня променевої хвороби».

Водночас того таки 28 квітня заступник міністра охорони здоров'я УРСР Касьяненко надіслав засекречену депешу в ЦК КПУ про госпіталізацію 817 дорослих і 153 дітей у лікарні Києва та області з проявами променевої хвороби, причому 160 пацієнтів перебували в тяжкому стані. Жажливо, та на одному із закритих засідань визнали не-

- «Перелік відомостей із питань аварії на ЧАЕС» від 24 вересня 1987 року засекретив інформацію про показники погіршення фізичної працездатності, втрати професійних навичок експлуатаційного персоналу в умовах діяльності з ліквідації наслідків аварії.
- Один із секретних протоколів ЦК КПРС від 22 серпня 1986-го вказував на 10 тис. тонн м'яса худоби із зони радіоактивних викидів, частина якого була забруднена вище норми. Рекомендувалося закласти недопущення значного сумарного накопичення радіонуклідів в організмі людей максимально розподілити м'ясо країною й використати для виробництва ковбас, консервів, напівфабрикатів у співвідношенні 1:10 із нормальним продуктом.

доцільним імпортувати натрій-йоду, якого катастрофічно бракувало в перші дні після аварії.

Уявіть, що лише 29 квітня на засіданні політбюро ЦК КПРС уперше мізкували над тим, як поінформувати світ і країну про «неприємність», яка суттєво підірвала імідж «перебудови та гласності». Тоді в режимі повної секретності затвердили три протоколи – варіанти текстівок для сповіщення про аварію. Окремі – для капіталістичних, соціалістичних країн і, звісно, найоптимістичніший – для своїх. Приміром, керівництво НДР, Чехословаччини теж слідувало інструкціям Кремля. Наприклад, ніхто не мав знати, що дощ, який випав на землі Саксонія-Ангальт у Німеччині, забруднив ізотопами ґрунт, а деякі проби коров'ячого молока на радіоактивність показали семикратне перевищення допустимих для годування дітей норм!

Саме коли в травні в Києві рівень радіації значно підвищився, відбулася «заспокоїли-

СИТУАЦІЯ

Із записки журналіста «Известий» Матуковського від 8 липня 1986-го, яку долучили до протоколу засідання Політбюро «Секретно. Телетайпістам. Телеграму не показувати нікому, окрім головреда. Копію знищити. Повідомляю, що радіаційна обстановка в Білорусії значно ускладнилася. У багатьох районах Могильовської області виявлено радіоактивне зараження, рівень якого помітно вищий рівня районів, про які ми писали. За всіма медичними канонами проживання людей там пов'язано з великим ризиком для життя. ...Склалося враження, що наші товариші розгубилися й не знають, що вдіяти, тим паче, що відповідні московські інстанції не ймуть віри в те, що сталося. Сповіщаю телексом, бо всі телефонні розмови на цю тему тут категорично заборонені».

ва» першотравнева демонстрація Хрещатиком. Кажуть, Володимир Щербицький до останнього впирався, не погоджуючись на угамування паніки такою ціною. До речі, лист Щербицького до ЦК КПРС від 22 травня 1986 року мав надзвичайну секретність. Там були дані про кількість евакуйованих, госпіталізованих із променевою хворобою, особовий склад підрозділів спеціальних служб тощо. Уже набагато пізніше Горбачов визнає святкові заходи в Києві помилковими. На жаль, тодішній головний медик України лише 6 травня звернувся до населення по телебаченню з відповідними рекомендаціями.

Саме завдяки чуткам, ще до появи офіційних звернень, у Києві й околицях помітно поменшало дитвори. Щоправда, на парад і суботники багато з них встигли-таки сходити.

Підготували
Геннадій КАРПЮК,
Олександр НАУМОВ